

Навчальна програма

«Історія України. Всесвітня історія. 6 клас»

Створено на основі модельної навчальної програми

«Історія України. Всесвітня історія. 6 клас»

для закладів загальної середньої освіти

(автори Олександр Гісем, Олександр Мартинюк, Наталія Сорочинська, Ольга Гісем, Ярослав Василенко) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»
(наказ Міністерства освіти і науки України від 18.10.2022 № 921)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс «Історія України. Всесвітня історія» для 6 класу є початком систематичного вивчення курсу історії в закладах загальної середньої освіти. Його особливостями є: по-перше, курс відповідає вимогам адаптаційного циклу; по-друге, вивчення історичного матеріалу здійснюється в широких хронологічних межах: від появи первісних людей до падіння Західної Римської імперії; по-третє, поєднання матеріалу давньої історії України та всесвітньої історії за хронологічним і змістово-логічним принципом; по-четверте, у курсі простежується вплив подій світової історії на події на території України, а також подій на території України на світову.

Освітньою метою курсу є сприяння формуванню в учнів та учениць загальнолюдських цінностей, а завдяки створенню в них уявлень про минуле людства та України зокрема — розвитку почуття патріотизму та гідності, поваги до власного минулого та минулого інших народів, поваги до прав і свобод людини та визнання цінності верховенства права; ознайомлення з процесами формування та розвитку людського суспільства, взаємовідносин людини із суспільством і природою через осмислення минулого, сучасного та взаємозв'язку між ними.

Завдання курсу — продовжити формувати усвідомлене вивчення історії, дати необхідний понятійний апарат і навички дослідницької діяльності відповідно до вікових особливостей. Крім того, курс покликаний формувати здатність до практичного використання, творчого втілення набутих компетентностей у повсякденному житті суспільства.

Для досягнення мети та реалізації завдання учні та учениці під час опрацювання курсу «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» мають досягти таких обов'язкових результатів навчання:

1. Удосконалення історико-хронологічного мислення, орієнтації в історичному часі, встановленні причинно-наслідкових зв'язків між подіями, явищами й процесами, діяльності людей та її результатами в часі, виявленні змін і тяглості в житті суспільства.

2. Формування початків геопросторового мислення, орієнтації в соціально-історичному просторі, виявленні взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури й навколишнього середовища.

3. Формування ключових елементів критичного мислення, робота з різними джерелами інформації та формулювання історично обґрунтованих питань.

4. Системне мислення, виявлення взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливу історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого й сучасного та зіставлення їхніх інтерпретацій.

5. Усвідомлення ціннісного компонента: діяльність з урахуванням власних прав і свобод, власної гідності, повага до прав і гідності інших осіб, толерантність, протидія проявам дискримінації та нерівного ставлення.

6. Дотримання демократичних принципів, конструктивна взаємодія між учнями та ученицями й учителем/вчителькою.

Під час реалізації програми учні та учениці, використовуючи змістовий потенціал курсу, мають продовжувати комплексно формувати такі ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянська та соціальна компетентності;

- культурна компетентність;
- підприємливість і фінансова грамотність.

А також предметні компетентності:

- хронологічна компетентність, тобто вміння орієнтуватися в історичному часі, встановлювати близькі та далекі причинно-наслідкові зв'язки, розглядати суспільні явища в конкретно-історичних умовах, виявляти зміни й тяглість життя суспільства;
- просторова компетентність — уміння орієнтуватися в історичному просторі та знаходити взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури та природного довкілля;
- інформаційна компетентність — уміння працювати із джерелами історичної інформації, інтерпретувати зміст джерел, визначати їхню надійність, виявляти та критично аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел;
- логічна компетентність — уміння визначати й застосовувати теоретичні поняття для аналізу та пояснення історичних подій і явищ, ставити запитання та шукати відповіді, розуміти множинність трактувань минулого й зіставляти різні його інтерпретації;
- аксіологічна компетентність — уміння формулювати оцінку історичних подій та історичних постатей, суголосну до цінностей та уявлень відповідного часу або відповідної групи людей, осмислювати зв'язки між історією і сучасним життям.

В основу формування компетентностей учнів та учениць покладено:

- досвід і попередні знання учнів та учениць як здобувачів і здобувачок освіти;
- потреби учнів та учениць, що мотивують до навчання;
- знання і вміння учнів та учениць, набуті в освітньому середовищі (у закладі освіти, родині) та соціальних ситуаціях.

Спільними вміннями для всіх ключових компетентностей є:

- читати з розумінням;
- висловлювати власну думку усно й письмово;
- критично та системно мислити;
- творити;
- проявляти ініціативу;
- логічно обґрунтовувати позицію;
- конструктивно керувати емоціями;

- оцінювати ризики;
- приймати рішення;
- розв'язувати проблеми;
- співпрацювати з іншими.

Усі зазначені вміння інтегровані в основну частину програми.

Формулювання очікуваних результатів навчання в програмі посідає перше місце порівняно з формулюванням змісту навчального матеріалу і містить такі компоненти:

- знаннєвий;
- діяльнісний;
- ціннісний.

Крім того, курс має розвивати пізнавальний інтерес учнів та учениць до минулого через створення умов для активної взаємодії між ними та вчителем/вчителькою, адже постійне залучення учнівства до активної різноманітної діяльності може забезпечити реальне досягнення позитивних результатів.

Ціннісний компонент спрямований на формування учнів та учениць як повноцінних людей, які знають загальновизнані правила поведінки, дотримуються їх у школі й поза нею, не байдужі до нехтування ними та реагують відповідно до можливостей. Вони орієнтують на рефлексію про принципи власної поведінки й поведінки інших людей, застосування вмінь розв'язувати світоглядні (ціннісні, моральні) конфлікти та робити відповідальний вибір.

У викладанні курсу пріоритетними є:

- формування інтересу до історії;
- набуття системних сучасних знань про факти, події, явища, тенденції в розвитку України та світу;
- розвиток історичного, критичного і творчого мислення, здатності розуміти загальний перебіг історичного процесу та проблеми, що постають перед країною і світом, уміти формулювати й обстоювати власні погляди;
- удосконалення базових методів дослідження історії в межах навчального курсу;
- ознайомлення зі світовими культурними надбаннями, зокрема із цінностями та історико-культурними традиціями українського народу;
- усвідомлення ключових соціальних процесів, що впливають на життя людей, бачення суспільних явищ у конкретно-історичних умовах;

- досягнення очікуваних результатів через діяльність (фронтальну, індивідуальну, групову, проектну, творчу тощо).

Зміст курсу структурований за проблемно-тематичним принципом. Виклад історичного матеріалу відбувається лінійно. Проблематику історії України подано у світовому, а насамперед європейському історичному контексті.

Ураховуючи зазначені пріоритети, курс має таку структуру.

Структура курсу

Розділ I.	ВСТУП.ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ ЗА ПЕРВІСНИХ ЧАСІВ. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НА ПОЧАТКУ ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА
Розділ II.	СТАРОДАВНІ ЦИВІЛІЗАЦІЇ АЗІЇ І ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ ТА ЇХНЯ ВЗАЄМОДІЯ ІЗ СУСПІЛЬСТВАМИ, ЩО ІСНУВАЛИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
Розділ III.	АНТИЧНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВЗАЄМОДІЯ ІЗ СУСПІЛЬСТВАМИ, ЩО СФОРМУВАЛИСЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

№	Очікувані результати навчання	Тема уроку	Види навчальної діяльності, орієнтовні приклади
Тема 1. Вступ. Життя людей за первісних часів. Українські землі на початку історії людства			
1	Учень/учениця: • виокремлює основні підходи до періодизації історії людства та історії України;	Вступ. Періодизація всесвітньої історії та історії України. Хронологія. Особливості літочислення «до нашої ери».	Фронтальна робота: • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • виконання учнями/ученицями пізнавальних завдань під керівництвом учителя/вчительки; • дидактичні та інтерактивні ігри. Індивідуальна робота: • робота з ілюстративним наповненням підручника та іншим медіапродуктом (відео- та аудіоматеріали, 3D-моделі);
2	• визначає хронологічні межі історії Стародавнього світу та історії України;	Джерела з історії Стародавнього світу. Видатні дослідники й дослідниці Стародавньої історії та їхні відкриття.	
3	• розрізняє види історичних джерел, що використовуються для дослідження історії Стародавнього світу;	Основні теорії походження людини. Антропогенез	
4	що використовуються для дослідження історії Стародавнього світу;	Неандертальці та кроманьйонці	
5		Палеоліт. Мезоліт.	
6		Неоліт. Неолітична революція	
7		Суспільна організація	

	• виокремлює суть наукових і релігійних теорій походження людини;	найдавніших людських спільнот	• виконання завдань із використанням статичної та інтерактивної лінії часу;
8		Духовна культура первісних людей. Зародження релігії	• розв'язання хронологічних задач (з окремою увагою до особливостей літочислення «до нашої ери»);
9	• показує основні напрямки розселення людей на земній кулі;	Мідно-кам'яний вік на українських землях: трипільська та середньостогівська археологічні культури	• поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами. Групова робота (у складі пар та/або малих груп):
10	• вказує час першої появи людини на українських землях; • називає основні стоянки та пам'ятки первісних людей на території України; • розрізняє різноманіття первісних форм релігійних вірувань: тотемізму, фетишизму, анімізму, магії; • зазначає основні етапи розвитку суспільної організації найдавніших людських спільнот; • розповідає про найдавніші протоміста Близького Сходу: Чатал-Гуюк, Єрихон; • визначає хронологічні межі трипільської та середньостогівської археологічних культур; • з'ясовує чинники, що впливають на основні заняття людей; • пояснює значення для людських	Урок узагальнення. Підсумкове оцінювання	• знайомство пар учнів та учениць з особливостями будови підручника; • спільне виконання учнями та ученицями завдань: — робота з навчальним текстом, додатками та підготовка запитань до них, — інтерактивні вправи, — підготовка навчальних проєктів (повідомлення, презентації, представлення результатів мінідосліджень тощо); • робота з додатковими джерелами: — підготовка повідомлень/презентацій за темою на вибір (видатні дослідники й дослідниці Стародавньої історії, їхні здобутки, пам'ятки історії Стародавнього світу). Диференціація: • робота з лінією часу та різними видами історичних джерел

спільнот переходу від привласнювального (збиральництво, полювання, рибальство) до відтворювального (землеробство та скотарство) господарства; • застосовує терміни й поняття: «антропогенез», «пітекантроп», «неандерталець», «кроманьйонець», «homo sapiens (людина розумна)», «стоянка первісних людей», «археологічна культура», «рід», «родова громада», «територіальна (сусідська) громада», «плем'я», «неолітична революція», «Родючий півмісяць», «єнеоліт», «ремесло», «протомісто»; • встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів і їхню віддаленість одне від одного (у межах теми) за допомогою вчителя/вчительки; • показує на історичній карті основні		
---	--	--

стоянки первісних людей, територію поширення трипільської та середньостогівської археологічних культур, протоміста трипільців; • виявляє й розрізняє (за допомогою вчителя/вчительки) причини та привід, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; • пояснює (за допомогою вчителя/вчительки) виклики, що стоять перед людиною, людськими спільнотами в різних природних середовищах, визначає їхні основні стратегії виживання; • розрізняє природні, соціальні, технологічні й культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини в Первісну добу; • розпізнає на ілюстративному матеріалі пам'ятки палеоліту, мезоліту, неоліту, енеоліту (трипільської і середньостогівської археологічних культур).		
--	--	--

Тема 2. Стародавні цивілізації Азії й Північної Африки та їхня взаємодія із суспільствами, що існували на українських землях			
11	Учень/учениця:	Бронзовий вік	Фронтальна робота: • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • одночасне виконання учнями та ученицями пізнавальних завдань під керівництвом учителя/вчительки; • колективні обговорення (дискусія) за темами: — роль іригаційних (зрошувальних) систем у формуванні перших цивілізацій, — чи передбачали рівноправ'я закони Хаммурапі, — значення торгівлі в житті давніх цивілізацій; • виконання письмових робіт (есе); • дидактичні ігри та інтерактивні вправи; • перегляд тематичних навчальних фільмів і відеоматеріалів, презентацій, 3D моделей. Індивідуальна робота: • виконання вправ на визначення причин, приводу, результатів і наслідків історичної події, явища або процесу; • розрізнення фактів і суджень у запропонованому тексті/уривку з історичного джерела; • виконання вправ із добирання інформації за заданими критеріями за допомогою
12	• розрізняє: — цивілізації	Що в історії називають цивілізацією	
13	Межиріччя (Шумер та Аккад, держава	Природні умови та господарство Месопотамії. Міста-держави Месопотамії	
14	Мітанні, Ассирія та Вавилон (Халдейське	Суспільний устрій держав Месопотамії. Закони Хаммурапі	
15	царство) і Давнього Єгипту; — Фінікію	Держава залізного віку: Ассирія та Вавилон	
16	(міст-держав) та Ізраїльсько-Юдейське царство; — імперію Ахеменідів; —	Практичне заняття: Аналіз законів Хаммурапі. Особливості суспільних відносин в державах Дворіччя	
17	Хараппську та Ведійську	Повсякденне життя населення Месопотамії	
18	цивілізацію Індії;	Писемність та наукові знання	
19	— етапи формування	Релігія та література Стародавнього Сходу	
20	цивілізації	Персія. Імперія Ахеменідів.	
21	Давнього Китаю;	Єгипет - "дарунок" Нілу	
22	• вказує час зародження	Суспільний і владний устрій Давнього Єгипту	
23	цивілізацій Межиріччя та	Видатні правителі та війни Давнього Єгипту	
24	Давнього Єгипту, Хараппської і Ведійської цивілізацій,	Практичне заняття: міфологія та релігія Давнього Єгипту. Будівництво пірамід	
25	створення кодексу законів Хаммурапі; заснування Перської імперії, розквіту	Завершення бронзового віку. Хетська держава, навала "народів моря"	
26	фінікійських міст,	Фінікія. Ізраїльське царство	
27	Ізраїльсько-Юдейського царства, існування першої	Хараппська цивілізація. Ведійський період в історії Індії	
28	Китайської імперії,	Релігії Індії. Імперія Маур'їв	
29	час панування кіммерійців і скіфів у Причорномор'ї;	Цивілізація Давнього Китаю. Давньокитайські держави. Імперія Цін	
30	• розпізнає та описує	Культура Давнього Китаю	
31		Практична робота:	

	пам'ятки Межиріччя, Давнього Єгипту, Індії, Фінікії, Ізраїльсько- Юдейського царства, Персії,	укладання екскурсійного/туристичного маршруту (на вибір): «Держави Месопотамії», «Таємниці фараонів», «Загадки Давньої Індії» тощо.	визначених пошукових систем; • наведення прикладів ключових історичних пам'яток, складання їхнього опису за зображенням;
32	Китаю; • дає характеристики історичним персоналіям: Саргон, Хаммурапі, Навуходоносор II, Дарій I Великий, цар Соломон, Будда, Ашока, Цінь Ши Хуан-ді, Конфуцій, Лао-цзи; • визначає спільне й відмінне в організації господарства, суспільства давнини, залежність цих відмінностей від природно- географічних умов; • застосовує терміни й поняття: «іригаційне (зрошувальне) землеробство», «кочівництво», «зикурат», «піраміда» (як історична пам'ятка), «індоевропейці», «колісниця», «курган», «колонізація», «місто-держава», «імперія», «фараон», «реформа», «політеїзм», «монотеїзм», «Біблія»,	Урок узагальнення. Підсумкове оцінювання	• самостійне складання завдань: окремі запитання, опитувальники, кросворди, ребуси; • поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами; • складання хронологічних таблиць, ментальних карт, «асоціативних кущів» тощо. Групова робота (у складі пар та/або малих груп): • взаємодія учнів та учениць у складі пар або малих груп під час виконання дидактичних вправ з орієнтування в історичному часі та просторі; • спільне виконання завдань у межах дослідницької діяльності (робота з текстовими та візуальними джерелами, хронологічними та синхроністичними таблицями, контурними картами); • робота з додатковими джерелами: — підготовка повідомлень/презентацій за темою (на вибір): «Епос про Гільгамеша», «Закони Хаммурапі: головні принципи», «Пам'ятки Давнього Єгипту», «Дива світу: Вавилон», «Виникнення буддизму» тощо, — добір експонатів

«клинопис», «ієрогліф», «алфавіт»; • розуміє місце окремої людини в цивілізаціях Сходу, особливості світогляду тогочасних людей; • пояснює особливості кочового способу життя порівняно з осілим; • усвідомлює потребу в збереженні пам'яток минулого; • співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя/вчительки, текст підручника тощо), визначає межі поширення цивілізацій, держав тощо; • визначає ознаки, які дають змогу пов'язати документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом, цивілізаційною належністю (у межах теми); • виявляє та розрізняє за допомогою вчителя/вчительки		для віртуального музею «Цивілізація Месопотамії / Давнього Єгипту / Давнього Китаю / Хараппська цивілізація», — укладання екскурсійного/туристичного маршруту (на вибір): «Держави Месопотамії», «Таємниці фараонів», «Загадки Давньої Індії» тощо, — порівняльні мінідослідження «Ассирійська та Перська імперії», «Конфуціанство та даосизм». Диференціація: • різнорівневі практичні дидактичні завдання; • вправи для роботи з історичною (контурною) картою різного рівня складності з проявами історичного мислення
--	--	--

	причини і привід, результати й наслідки історичних подій, явищ, процесів; • характеризує зміст монументального будівництва цивілізацій Давнього Єгипту та Месопотамії, Індії та Китаю; • наводить приклади впливу діяльності давньої людини на навколишнє середовище, взаємодії людини та природи, особливості повсякденного життя, пов'язані з природними умовами; • використовує інформацію з різних джерел, зокрема, відео- та аудіоматеріали, матеріали музейних експозицій, для характеристики видатних історичних постатей, формулює власні судження про вчинки історичних осіб.		
--	---	--	--

Тема 3. Антична цивілізація та її взаємодія із суспільствами, що сформувались на українських землях

33	Учень/учениця: • установлює послідовність існування Мінойської та Мікенської цивілізацій,	Поняття Античності. Природні умови Давньої Греції	Фронтальна робота: • розповідь та пояснення вчителя/вчительки; • бесіда вчителя/вчительки з класом; • одночасне виконання учнями та
34	існування Мінойської та Мікенської цивілізацій,	Мінойська та Мікенська палацові цивілізації. "Темні віки". Троянська війна як історична подія та	

	класичної (полісної) цивілізації Греції, Римської республіки та імперії; • указує хронологічні межі існування на	культурний спадок	ученицями пізнавальних завдань
35	українських землях грецьких полісів,	Полісний устрій Давньої Греції. Господарське життя. Суспільний устрій, роль жінки в давньогрецькому суспільстві. Античні Олімпійські ігри	під керівництвом учителя/учительки;
36	Боспорського царства, Великої Скіфії; • зазначає послідовність розселення в степах Північного Причорномор'я та Криму скіфів, сарматів, готів, гунів; • з'ясовує час зародження та утвердження християнства,	Спарта - "державо-військовий табір"	• колективні обговорення (дискусія) за темами: — Троянська війна в давньогрецькій культурі, — Давня Греція — «цивілізація просто неба», — спадок Мікенської та Мінойської цивілізацій у культурі класичної Греції, — вплив територіальної експансії на повсякденне життя римлян;
37		Афінська демократія	• виконання письмових робіт (типу есе);
38		Персько-грецькі війни. Образи полководців та воїнів. Піднесення Афін за Перікла	• дидактичні та інтерактивні ігри;
39		Практичне заняття: порівняння повсякденного життя і побуту в Спарті та Афінах за письмовими джерелами	• перегляд навчальних фільмів
40		Релігія та культура давніх греків. Філософія - "любов до мудрості"	(Давня Греція та Рим, античні міста-держави Північного Причорномор'я), презентацій, 3D-моделей.
41		Мистецтво Давньої Греції	Індивідуальна робота:
42		Велика грецька колонізація. Скіфія. Господарство, побут, вірування. Скіфські кургани. Цар Атей	• виконання вправ із добирання інформації за заданими критеріями за допомогою визначених пошукових систем;
43		Бронзовий вік на українських землях. Зародження індоєвропейської спільноти	• виконання вправ на визначення причин, приводу, результатів і наслідків історичної події, явища або процесу;
44		Залізний вік на території України: кіммерійці і скіфи	• розрізнення фактів і суджень у
45		Пелопоннеські війни. "Східний похід" Александра Македонського	
46		Еллінізм. Елліністичні держави	
47		Практична робота: вазописець у майстерні, віртуальна експедиція мореплавця, грецька абетка	
48		Природні умови Аппенинського півострова та його доримське населення. Етруски та їхні здобутки	

49	основні напрямки;	Найдавніша історія Риму	запропонованому тексті/уривку з історичного джерела; • підготовка короткого повідомлення за заданою вчителем/вчителькою темою; • наведення прикладів ключових історичних пам'яток, складання їхнього опису за зображенням; • самостійне складання завдань: окремі запитання, опитувальники, кросворди, ребуси тощо; • поповнення словникового запасу відповідними поняттями й термінами; • складання хронологічних таблиць, ментальних карт, «асоціативних кушів» тощо. Групова робота (у складі пар та/або малих груп): • взаємодія учнів та учениць під час роботи з історичними джерелами або добирання джерел для опису історичних подій, явищ і процесів; • вправа на визначення пріоритетів та формування демократичних цінностей (на прикладі історії Давніх Греції та Риму); • робота з додатковими джерелами: — підготовка повідомлень/презентацій за темою (на вибір): «Золото
55	• розуміє	Суспільний устрій Риму	
51	взаємозв'язки	Римські завоювання	
52	давньогрецької, елліністичної та давньоримської	Римська «військова машина». Повсякденне життя солдатів	
53	культур; • називає особливості	Криза Республіканського устрою та виникнення імперії	
54	античної демократії, зміст прав та обов'язків	Римська імперія. Диктатура Юлія Цезаря. Октавіан Август.	
55	громадян Афін і Риму, правовий	Поняття римського громадянства.	
56	статус різних вільних верств	Повсякденне життя в Римській імперії	
57	суспільства, рабів;	Релігія давніх римлян та мистецтво доби імперії	
58	• відзначає роль громадського	Виникнення та поширення християнства.	
59	простору в Афінах, Спарті, Римі; • пояснює, чому	Кризові явища в Римській імперії. Константин Великий. Поділ Римської імперії.	
60	класичну грецьку	Варварський світ	
61	цивілізацію називають «цивілізацією просто неба»;	Кельти, германці. Господарство та духовний світ.	
62	• формулює причини	Велике переселення народів.	
63	піднесення та занепаду грецьких	Падіння Західної Римської імперії	
64	полісів, елліністичних	Слов'яни	
65	держав, Великої Скіфії і Римської	Українські землі та Рим. Вплив кельтського світу.	
66	республіки та	Боспорське царство	
67	імперії; • називає	Урок узагальнення за темою	
68	передумови й	Тематичний контроль	
69	причини	Підсумковий урок	
70	Великої грецької колонізації, експансії Риму та Великого переселення народів; • з'ясовує	Підсумковий урок	

культурний, історичний спадок античної цивілізації, зв'язки античної цивілізації зі спільнотами, що розвивалися на українських землях; • пояснює виникнення передумов для державності в давніх слов'ян як результат розселення, господарського й культурного розвитку; • формулює історичне значення поширення християнства; • застосовує терміни й поняття: «поліс», «акрополь», «агора», «громадянин», «демос», «аристократія», «олігархія», «тиранія», «демократія», «Велика грецька колонізація», «діадохи», «еллінізм», «республіка», «патриції», «плебеї», «сенат», «диктатор», «вето», «легіон», «провінція», «експансія», «варвари», «розселення слов'ян»; • дає характеристику історичним персоналіям: Перікл,		Мікен», «Видатні полководці Греції та Риму», «Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я та Криму», «Скіфські царські кургани», «Слов'янське язичництво» тощо, — добір експонатів для віртуального музею (на вибір): «Антична цивілізація», «Мінойська палацова цивілізація», «Мистецтво класичної Греції», «Еллінізм», «Розквіт Римської імперії», «Варварський світ»; — складання екскурсійного/туристичного маршруту (на вибір): «Афінський акрополь», «Рим — “місто на семи пагорбах”», — порівняльні мінідослідження «Слов'яни та інші сусіди Римської імперії». Диференціація: • вправи різного рівня складності з визначенням історичної постаті, аналізу історичного джерела; пошук та розрізнення первинних і вторинних джерел за заданою темою; • розрізнення фактів і суджень у запропонованому науково популярному тексті; • створення повідомлення для соціальної мережі на
---	--	---

Александр Македонський, цар Атей, Мітрідат VI Євпатор, Юлій Цезар, Октавіан Август, Константин Великий, Аттіла; • показує на карті ключові історико географічні об'єкти, події періоду існування античної цивілізації (території поширення Мікенської та Мінойської цивілізацій, поліси: Афіни, Спарта, Коринф, напрямки Великої грецької колонізації, Східного походу Александра Македонського, місто Рим), відстежує найбільш значні зміни меж Римської республіки/імперії, указує основні напрямки Великого переселення народів, початку Великого розселення слов'ян тощо; • характеризує суспільний устрій грецьких полісів, Риму, повсякденне життя населення античних полісів Північного Причорномор'я, кочового		обрану історичну тематику; • створення образу (словесного, візуального) обраної історичної події
---	--	---

населення причорноморських степів, спосіб життя (суспільну організацію, основні заняття, духовний світ) давніх слов'ян; • використовує інформацію з різних джерел: навчальних, публіцистичних текстів, адаптованих уривків з історичних джерел, інших медіа, доступних матеріалів музейних експозицій для характеристики видатних історичних постатей (Перікл, Александр Македонський, Юлій Цезар, Октавіан Август, Константин Великий та інші); • визначає причини зміни у ставленні Римської держави та суспільства до християнської церкви; • указує потенційно найбільш значущі причини початку Великого переселення народів і розселення слов'ян		
--	--	--